

Gudmonné Jenei Magdolna
Fák árnyékában is megélnek

A követelménymodul megnevezése:
Szabadföldi dísznövénytermesztés

A követelménymodul száma: 2223-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-010-30

AZ ÁRNYÉKI ÉVELŐ DÍSZNÖVÉNYEK

ESETFELVETÉS–MUNKAHELYZET

Épp fordítva vagyunk: mi szeretünk árnyékban ülni, a növények viszont nem. Mit tegyünk, hogy legalább elviseljék?

Az árnyékos hely gondot okoz a kertésznek. A növények általában nehezen fejlődnek, gyakran kipusztulnak, még talajtakarásra sem mindig alkalmasak.

Mit tehetünk?

Kertjeinkben, a fák alatt, gyakran találunk „csupasz” területeket, melyeken még a gyom is alig terem meg. Pedig ezeket a helyeket is szépen be lehet ültetni oda illő növényekkel, melyek tűrik ill. kedvelik a félárnyékot esetleg az árnyékot. A növények kiválasztásakor ügyeljünk arra, hogy fehér vagy pasztellszínű virágú, és világos vagy tarka levelű növényt válasszunk. A világos színek árnyékban is jól látszanak, míg a sötét színek például a piros és a lila különböző árnyalatai beleolvadnak a háttérbe.

1.kép (Árnyéki évelők)¹

¹ kertnaplo.blogspot.com/2009_03_01_archive.html

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

1. Árnyéki évelők származása, jellemzése

Az árnyéki évelők valamennyien árnyékos, de ezen belül meglehetősen változatos élőhelyekről származnak. A laza árnyékú erdőktől a bükkösök, gyertyánosok tavasszal napos, mély árnyékba boruló termőhelyein át a mély sziklahasadékok állandóan sötét, hűvös és egyben párás vidékéig mindenütt előfordulnak. Mindegyik termőhely lehet száraz-félszáraz, de nedves, nyirkos is. A kertben a legjobb eredményt (hosszú élettartam és kevés ápolási igény) úgy érjük el, ha növényeinket az eredeti természeti viszonyoknak megfelelő környezetbe ültetjük.

Az eredeti előfordulás ellenére a legtöbb árnyéki évelőről elmondhatjuk, hogy nem igazán igényli, hanem inkább elviseli az árnyékot. A természetben a napos termőhelyekről kiszorították őket a fényigényes, de erősebb növekedésű, növényfajok. Megkívánják viszont az erdő szélvédelmét, párás levegőjét, humuszban gazdag talaját. Ha mindezt biztosítani tudjuk számukra, nagy részük a napon is megél. Legszebbek és legértékesebbek a kert félarányékos-árnyékos szögleteiben, oldott formájú vegyes virágágyakban vagy nagy összefüggő foltokban ültetve, az árnyékot nem viselő gyeperhelyettesítésére.

2.kép (Árnyéki évelők)²

Az árnyéki évelők változatos élőhelyről származó növények, de a kertekben elviselik az árnyékos helyet, igénylik a párás levegőt és a humuszban gazdag talajt.

² kertnaplo.blogspot.com/2009_03_01_archive.html

2. Árnyéki évelők csoportjai életmódjuk szerint

Az árnyéki évelő növényeket életmódjuk alapján többféleképpen csoportosíthatjuk.

- Erdőtársulások évelőszintjében élők a *valódi árnyékkedvelő évelők* (pl. Convallaria). Származási helyük fény-és pára viszonyai, tenyészterületük lejtésviszonyai mind befolyással vannak ezek alkalmazási lehetőségére. Pl. a magas hegységek alhavasi rétjein, napos helyen élő évelő dísznövények (pl. Saxifraga) sziklakertben, félárnyékos, párás levegőjű északi lejtőn nevelhetők, ahol nagyobb a hűvös levegő páratartalma.
- A napfénykedvelő, de félárnyékos helyet is eltűrő növények az *árnyéktűrő évelők* (pl. Hosta). Ezek tőlünk északabbra vagy nyugatabbra élő növények, amelyek párásabb és alacsonyabb hőmérsékleten napfénykedvelők, szárazabb, melegebb helyen félárnyékban inkább megélnek.
- A bükkös vagy tölgyes erdő-társulások geofiton növényei az *álárnyéki évelők* (pl. Muscari). Ezek a növények tulajdonképpen napfénykedvelők, vegetációjuk a legkorábban kezdődik. Mire az erdők kilombosodnak és záródásuk következtében erősen beárnyékolják környezetüket, addigra ezek a növények befejezik vegetációjukat és behúzódnak. Kertbe ültethetjük őket, esetleg napos helyre is, ha vastag humuszos talajrétegre ültetjük, és gondoskodunk nyári öntözésükről, mégis a fák, cserjék alatt jobban érzik magukat.

Az árnyéki évelők életmódjuk szerint három csoportba sorolhatók: 1. Valódi árnyékkedvelők, 2. árnyéktűrők, 3. álárnyéki évelők

3. Árnyéki évelők szaporítása, nevelése

Az évelő dísznövényeket hasonlóan más növényekhez ivaros és ivartalan úton szaporíthatjuk. Az ivaros szaporítás magról történő szaporítást jelent. Ivaros úton azokat a növényeket szaporíthatjuk, amelyek csírázó képes magot hoznak. Fontos, hogy jó minőségű, fajtaazonos szaporítóanyagot használjunk fel.

Ivaros szaporítás

A magvetés ideje és módja függ az egyes fajok magvainak tulajdonságaitól, a faj biológiai és egyéb igényétől. A magvetés történhet szabadban vagy természető berendezésben.

Szabadba a sok és nagy magot termő növények magjait vethetjük, jól előkészített, gyommentes talajba. A szabadföldi magvetést a kiszáradás ellen árnyékolással vagy vékony kristályfóliával való takarással védjük. Termesztő berendezések alá a mag mennyiségétől függően szaporító ládába, cserépbe vetünk, laza, jó szerkezetű földkeverékbe.

A vetés ideje:

- Közvetlenül érés után vetjük azoknak a növényeknek a magvait, amelyek csírákéességüket hamar elvesztik. *Pl. Anemone japonica*
- Ősszel vet~~het~~jük (október–november hónapban) a *Primula* faj magvait.
- Tavasszal csak néhány *árnyéki* évelő magját vetjük. *Pl. Heuchera sanguinea*

Ivartalan szaporítás

Az évelődísznövényeknél akkor végezzük, ha gazdaságosabb, mint a magvetéssel történő szaporítás; vagy csak ritkán hoznak csíráképes magot.

1. Dugványozás:

A legelterjedtebb dísznövény–szaporítási mód.

- Hajtásdugványozás:

Bármikor lehetséges, amikor a növényen dugványozásra alkalmas hajtás van. Nyár végi hajtásdugványozással szaporítjuk mindazokat az évelő dísznövényeket, amelyek nyár végére dugványozásra alkalmas zöld hajtásokat nevelnek. Ezeket a hajtásokat felhasználhatjuk dugványozásra. *Pl. Campanula carpatica, Ajuga reptans*

3.kép (*Ajuga gyökeres palánta*)³

³ <http://www.freeweb.hu/evelopark/Shade%20area%20egesz.htm>

2. Tőosztás:

A legáltalánosabban alkalmazható szaporítási mód. A legyökeresedő szárú növényeknél pl. *Convallaria majalis*, *Galeobdolon luteum*, megmaradt, mint gazdaságos tömegszaporítási mód. A legtöbb növénynél nyár végén van a tőosztás ideje, de a módja fajonként változó. Egyes fajokat csak kétfelé lehet osztani, mások 2-3 rügyes rizómadarabokra szétvághatók, pl. *Convallaria majalis*.

3. Indák leválasztása:

A legyökeresedett indákat leválasztjuk az anyanövényről, becserpezük és így neveljük értékesítésig, pl. *Vinca* fajok

Nevelés:

Az árnyékedvelő évelő dísnövényeket vagy szabadágyban, vagy konténerben nevelhetjük. A szabadágyak fölé, illetve a konténer telep fölé fémvázas, huzalos árnyékolóberendezést építünk. Az árnyékolóberendezés tartószerkezete egyúttal az öntöző-, illetve a párasítóberendezés tartószerkezete is lehet. Árnyékolónak legalkalmasabb az egyszeresen vagy duplán felrakott műanyag háló, amelyet az oldalakon lelógatunk és szükség szerint rögzítünk. Az árnyékoló segítségével nemcsak szélvédelmet, hanem nagy páratartalmat is könnyen biztosítani tudunk.

4.kép (Évelők nevelése mesterséges árnyékoló alatt)⁴

⁴ <http://www.freeweb.hu/evelopark/Shade%20area%20egesz.htm>

Az árnyékoló építésére különféle szerfás, nádárnyékolós megoldások is elfogadhatók, de nehezebben kezelhetők, mint az előző, és kevésbé tartósak.

Magasárnyékoló-építés helyett rendszerbe telepített, nagy fák által beárnyékolt felületeket is felhasználhatunk árnyéki növények nevelésére.

5.kép(Évelők nevelése természetes árnyék alatt)⁵

A konténerben történő neveléshez, jó szerkezetű, tápanyagban gazdag, jó vízáteresztő talajt válasszunk. Legkönnyebben 40 % fakorhadékföld vagy 40–50 % tőzegkomposzt, valamint 30–40 % marhatrágyaföld és 15–20 % folyami homok keverékéből állítsuk össze. Mindig keverjük hozzá köbméterenként 5–6kg dolomitport, és a tápanyag-meghatározás után szükséges mennyiségű (50–100–200 liter 1%-os) komplex műtrágyaoldatot.

Ha az árnyéki növényeket több évig neveljük ugyanazon a helyen, akkor célszerű félig elkorhadt, darabos lombkomposzttal télire letakarni. A takarásnak egyetlen hátránya, hogy gyomosítja a talajt. Konténeres neveléskor egy év nevelési idő általában elegendő. A több évig nevelt évelőket nagyobb térállás mellett szabadágban neveljük.

Az árnyéki évelők szaporítása magvetéssel, dugványozással, tőosztással és indák leválasztásával történik. Természetes vagy mesterséges árnyékoló alatt, konténer telepen vagy szabadágban nevelhetjük őket.

⁵ <http://www.hegede.hu/magyar/kerteszrol.htm>

4. Az árnyéki évelők felhasználása, csoportjai:

- *A virágukkal díszítő, laza lombú fajok*
- *A lombjukkal díszítő, tömött gyepszerű borítást adó fajok*
- *Páfrányok*

A virágukkal díszítő, laza lombú fajok

Ide tartoznak azok az évelő virágok, amelyek laza árnyékú erdőkben vagy sűrű erdők szélein, cserjés tisztásain élnek. Többségükben az egész nyáron át vegetálnak, de olyan is van (pl. szívvirág) ami nyárra behúzódik. Virágzásuk a tavaszi vagy a nyári időszakra esik.

A kertben ezek a növények a félárnyékos-árnyékos évelőágyak virágai. Jól érzik magukat a laza árnyékot adó fák alatt. (pl. kőrisek, tölgyek, gyümölcsfák stb.) vagy a virágzó cserjefoltok lezárásaként.

Épület mellett úgy helyezzük el őket, hogy a napnak legalább valamelyik szakában elég fényt kapjanak. A legjobb a keleti fekvés mivel az reggel hűvös és párás, délután pedig a fal védelmet ad a tűző nap ellen.

A mély árnyékú fák (vadgesztenye, korai juhar, stb.) alatt csak akkor lesznek szépek, ha a fa alsó ágait kissé felmetsszük a sűrű lombzat szárító hatását (esőárnyékát) pedig rendszeres öntözéssel kompenzáljuk.

A fontosabb virággal díszítő árnyéki évelők: erdei szellőrózsa (*Anemone sylvestris*), nagy szívvirág (*Dicentra spectabilis*), kaukázusi zergevirág (*Doronicum orientale*), kankalinok (*Primula* fajok).

A lombjukkal díszítő, tömött gyepszerű borítást adó árnyéki évelők

Az ebbe a csoportba tartozó fontosabb fajok : indás ínfű (*Ajuga reptans*), májusi gyönyvirág (*Convallaria majalis*), sárga árvacsalán (*Galeobdolon luteum*), illatos gólyaorr (*Geranium macrorrhizum*), árnyékliliom (*Hosta* fajok), nagy meténg (*Vinca majos*), kis meténg (*Vinca minor*).

Ezek 10–40 cm magasra növekvő tömött lombzatot nevelnek, ami egész nyáron át, sőt néha télen is megmarad. Virágzásuk nem túl látványos, vagy csak rövid ideig tart. A kert árnyékos részein nagy foltokba telepítve, gyepótlónak alkalmasak leginkább.

Az árnyéki-félárnyéki évelőágyban is felhasználhatók, de tekintetbe kell venni terjedő természetüket: nagy foltokba ültessük őket, és a kevésbé terjedő tövű fajokkal csak kis felületeken érintkezzenek, hogy kevésbé tudják elnyomni azokat.

A magasabbra növekvő és látványos lombot, szép virágdísz produkáló *Hosta* fajokat a napos évelőágyakban, néha szoliter kiültetésében is alkalmazzák.

6.kép(Hosta fajok szoliter kiültetésre)⁶

Páfrányok

A páfrányok sajátos csoportot képeznek az árnyéki évelő dísznövények között. Többségük a mélyárnyékos, hűvös, párás nyirkos termőhelyek növénye. Ellentétben a többi árnyéki évelővel, nem csak elviselik, de kimondottan igénylik is az árnyékot: napon a leveleik leégnek.

Megjelenésük karakteres, a többi árnyéki évelővel nehezen társíthatók. A felhasználásuk ezért történjék, szoliterként, illetve kisebb csoportokban. Hangulatos elemei lehetnek a páfrányok egy északra néző, szárazon rakott kőfalnak is, melynek a repedéseiben kiválóan érzik magukat.

⁶ <http://m.blog.hu/kr/krisztinca/image/hosta.jpg>

7.kép (Erdei pajzsika)⁷

Az árnyéki évelők jelentősége:– 1.gazdagítják a zöldfelületekre kiültetett fa- és cserjecsoportok növényállományát, és egy részük korai virágzásával a tavaszi aszpektus fontos eleme is. Pl Primula fajok. –2. erősen beárnyékolt felületeken is megélnek pl. páfrányok –3. nem gypesíthető árnyékos kertrészek gyepoptóló növényeiként is használhatók pl. Vinca fajok

5. Az árnyéki évelők részletes ismertetése

Ajuga reptans – indás ínfű

Leírás:

Szőnyegszerű, indákkal terjedő évelő. Levele zöld vagy bordó színű. Virágzata 12 cm nagyságú, felálló kék, fehér, kékesbordó színű.

Fajták:

⁷ <http://img.index.hu/cikkepek/0701//tech//pajzsi.jpg>

'Alba': fehér virágzatú, 'Atropurpurea': bordó levelű.

Szaporításmód, nevelés:

Ősszel tőosztjuk, vagy nyáron indáit zölldugványozzuk.

Igények:

Fagyűrő. Árnyékkedvelő, de a tűző napot is tűri, közepes vízigényű.

Felhasználás:

Sziklakertbe vagy árnyéki gyeppótlónak 20 x 20 cm térállása ültessük.

8.kép(*Ajuga reptans*)⁸

Anemone japonica – japán szellőrózsa

Leírás:

50–100 cm magas évelő. Levelei kettősen vagy hármasan összetettek, a levélkék háromkaréjúak. Sokvirágú száron nyílnak virágai, amelyek szimplák, félig teltek vagy teltek, színük fehér, piros, rózsaszín lehet, július–szeptember között virágoznak.

⁸http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/65/Ajuga_reptans_20070429_132711_1.jpg

Fajták:

Sok kerti fajtája van, ezek egy részét az *Anemone vitifolia* keresztezésével állították elő.

Szaporításmód, nevelés:

Tőosztás vagy gyökérdugványozás augusztus végén, esetleg magvetés, érés után. Az első télen fagymentes helyen kell teletetni.

Igények:

A félárnyéket és a napot is tűri. Közepes vízigényű. Fagytűrő.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Vírusok, lisztharmat, peronoszpóra, rozsdá, fonálférgék károsítják.

Felhasználás:

Vegyes évelőágyba, nagyobb foltba ültessük. Tenyészterülete 30 x 30 cm.

9.kép(*Anemone japonica*)⁹

⁹ <http://lh3.ggpht.com/Anemone%20japonica%20.jpg>

Anemone sylvestris – erdei szellőrózsa

Leírás:

15–30 cm magas, rizómás évelő. 2–8 cm nagyságú fehér virágait hosszú száron, magányosan hozza május–júniusban.

Szaporításmód, nevelés:

Őszi tőosztással vagy magvetéssel szaporítjuk.

Igények:

Közepes vízigényű, árnyékkedvelő dísznövény. Fagytűrő.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Peronoszpóra, rozsdá, fonálféreg károsítja.

Felhasználás:

Árnyéki ágyások kiültetésére, 30 x 30 cm térállást igényel

Campanula carpatica – kárpáti harangvirág

Leírás:

30 cm magas, párnát alkotó évelő. Leveli szíves-tojásdadok. Álló virágait elágazó száron hozza. Kék, fehér virágai június–augusztusban nyílnak.

Fajták:

'Blue Clips': kék, 'White Clips': fehér.

Szaporításmód, nevelés:

Magvetéssel szaporíthatjuk érés után és dugványozással nyár végén.

Igények:

Árnyékban is jól érzi magát. Fagytűrő. Szereti a párat és a nedvességet.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Lisztharmat károsítja.

Felhasználás:

Kiültethetjük napos vagy árnyéki évelőágyba. Sziklakertbe északi vagy keleti oldalra ültessük.

10.kép(Campanula carpatica)¹⁰

Convallaria majalis – májusi gyöngyvirág

Leírás:

Magyarországon a gyöngyvirágos-tölgyes erdőtársulás jellemző faja. 20 cm magas, kúszó gyöktörzsű évelő. Széles lándzsás, tőálló levelei hosszabbak, mint a virágzati szár. Bókoló, illatos virágai fürtben nyílnak. A fehér, vagy ritkán rózsaszínű virágok májusban nyílnak. Mérgező- és gyógynövény.

Fajták:

'Flore Pleno': telt, 'Rosea': rózsaszín, 'Variegata': tarka levelű.

Szaporításmód, nevelés:

Tőosztással, esetleg magvetéssel szaporítjuk. Magja elfekszik. A tarackszerű rizómákon fejlődő bojtos gyökerű rizómarügyeket használjuk fel. A rizómarügyek három éves korukban virágzóképesek. Ugyanazon állományban találunk egy-, két-, hároméves rizómarügyeket. Az első- és másodéves rügyekből csak lombszelevek fejlődnek, a harmadéves rügyekben differenciálódik a virágfürt.

¹⁰ <http://www.robsplants.com/images/portrait/CampanulaCarpatica.jpg>

Rizómáról való termesztés: Napon, laza homokos talajban, öntözéses viszonyok között termesszük, ágyrendszerben. Nagyon fontos a gyommentes talaj, mert a két-három éves állományok ápolását csak vegyszeres gyomirtással lehet megoldani. Laza talajban megfelelő formájú rügy és gyökérszet fejlődik. Ültetés ideje szeptember, október, előtte istállótrágyázzunk. A 120 cm széles ágyba négy sort ültethetünk. Nitrogén fejtrágyát csak a második évben és a harmadik év elején adjunk. A kálium- és foszfor, valamint mészigénye is nagy, de jól nevelhető meszes homoktalajon is. A harmadik év szeptemberében szedjük fel géppel, ezután külön kell választani az egy-, két- és három éves rizómáryeket. Az egy- és kétéves rügyek mint szaporítóanyag, kiültetésre használhatók fel. A hároméves rügyek már virágzóképesek, ezeket osztályozás után 25-ösével kötegeljük. A hajtásra szánt rügyeket hűtőházban tároljuk felhasználásig vagy a szállításig. Vágott virág nyeresre legjobb, ha félárnyékos helyre, gyommentes talajba telepítjük. Az állományt öntözni kell.

Igények: Árnyékkedvelő, szereti a nedves helyet. Fagytűrő. Tápanyagigényes.

Kártevők, kórokozók, betegségek: Botritisz, pattanóbogarak, gyökératka károsítja.

Felhasználás:

Árnyékos évelőágyba kiültetve szépen díszít, lombozata árnyéki gyepptől is. Cserpes hajtásra gyakran felhasználják. Vágásra is termesztik, kis csokrokban árusítják, leveleit is felhasználja a virágkötészet.

11.kép (*Convallaria majalis*)¹¹

¹¹ <https://www.angliabulbs.com/images/convallaria.jpg>

Galeobdolon luteum – sárga árvacsalánLeírás:

20–30 cm magas évelő szára legyökeresedő. Leveli tojásdadok, csipkés szélűek, ezüstös rajzolatúak. Virágai álörvös virágzatban állnak, nem jelentősek, sárga színűek, április–június között nyílnak.

Fajták:

'Florentinum': nagylevelű, ezüstös levélszínű, télen bordóra színesedik, 'Variegata': ezüstzöld, tarka levelű változat.

Szaporításmód, nevelés:

Tőosztással vagy nyár végi zölldugványozással szaporítjuk.

Igények:

Árnyéket kedvelő, közepes vízigényű évelő. Fagytűrő.

Felhasználás:

30 x 30 cm-es térállásba ültetve árnyéki gyeppótlóként használatos.

12.kép (*Galeobdolon luteum*)¹²

¹² <http://plants.chebucto.biz/fleurs/M1012.JPG>

Heuchera sanguinea – vérvörös tűzeső

Leírás:

Tóálló levelei szíves kerekdedek és fogasak. Piros, rózsaszín, esetleg fehér virágai laza bugában állnak, 30–50 cm magas száron nyílnak május–július között.

Fajták:

'Alba': fehér virágú, 'Maxima': bordó. Más fajokkal alkotott hibridjei is jelentősek.

Szaporításmód, nevelés:

Télen vagy koratavasszal magvetéssel szaporítjuk az alapfajt, a fajtákat ősztől tőosztással.

Igények:

Napos vagy félszárnyékos helyre való, árnyék- és szárazságtűrő növény.

Felhasználás:

Kiültethetjük évelőágyba 30 x 30 cm-es térállásba, sziklakerti évelőként is javasolhatjuk.

Hosta lancifolia – lándzsáslevelű árnyékliliom

Leírás:

30 cm magas évelő. Levelei lándzsásak, lekerekített vállúak, a *H. plantaginea*-nál kisebbek. Halványlila virágai fürtben nyílnak július–augusztusban.

Fajták:

'Aurea': levél világoszöld, sárgás.

Szaporításmód, nevelés:

Tőosztással szaporítjuk, tavasszal.

Igények:

Fagytűrő. Öntözött talajba, árnyékos helyre ültessük, páraigényes.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Meztelencsiga károsítja.

Felhasználás:

Árnyéki évelőágyba 60 x 60 cm-re ültetjük, gyeppótlónak is alkalmas.

13.kép (*Hosta lancifolia*)¹³

Hosta plantaginea – útifűlevelű árnyékliliom**Leírás:**

50–70 cm magas, elágazó gyöktörzsű évelő. Leveli szív alakúak, fényes-zöldek, tenyérnyi nagyok. Virágzata egyszerű fűrt, fehér virágai tölcsér alakúak, illatosak. Több fajtája létezik, hibridek nemesítése jelentős.

Szaporításmód, nevelés:

Tőosztással (rizóma feldarabolás) szaporítjuk, tavasszal.

Igények:

Árnyékkedvelő, ajánlatos öntözni. Fagytűrő.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Meztelencsiga károsítja.

¹³ http://www.ausgardener.com.au/product_images/o/hosta_plaintain_lily__54295.jpg

Felhasználás:

Árnyéki ágyakba 60 x 60 cm-re ültessük. Megjelenésében a vízi, vízparti növényekre hasonlít, de nem magas vízigényű (vízimitátor növény), így pl. medencék mellé is ültethetjük.

14.kép (*Hosta plantaginea*)¹⁴

Primula elatior – sudár kankalin

Leírás:

20 cm magas évelő. Leveli hosszúkás-tojásdadok, nyélben keskenyedők, ráncosak. Virágai ernyőben, hosszú kocsányon nyílnak. A főleg kénsárga, piros, rózsaszín virágok április-májusban nyílnak. Sok különböző színű fajtáját termesztik, ezek nagy részét keresztezéssel állították elő. A kereskedelemben ezeket a hibrideket P. polyantha néven is forgalomba hozzák.

Szaporításmód, nevelés:

Érés után, esetleg ősszel magvetéssel szaporítható, vagy tőosztással virágzás után. A hibrideket télen takarni kell.

¹⁴http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/57/Funkia_babkowata_Hosta_plantaginea.jpg

Igények:

Árnyékedvelő, öntözést kíván. Fagytűrő.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Peronoszpóra, fonálférges, atka károsítja.

Felhasználás:

Árnyékos, félsárnyékos helyekre, sziklakertbe ültessük. Ültetési távolság 20–25 x 20–25 cm. Cserepes növényként is termesztik.

15.kép (*Primula elatior*)¹⁵

Primula vulgaris – szártalan kankalinLeírás:

7–10 cm magas évelő. Levelei visszás-tojásdadok, hosszúkásak, a kiálló erektől ráncosak. Sárga, fehér, rózsaszín virágai egyszerűek vagy teltek, rövid tőálló kocsányon nyílnak kora tavasszal.

Szaporításmód, nevelés:

Magvetéssel érés után, esetleg ősszel, tőosztással virágzás után szaporítjuk. Hajtatni is szokták.

¹⁵ <http://www.vtprimroses.com/02-Primula/elatior1.jpg>

Igények:

Árnyéket kedveli, páraigényes. Fagyűrő.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Peronoszpóra, fonálférges, atka károsítja.

Felhasználás:

Árnyékos, félárnyékos helyekre, sziklakertbe ültessük. Tenyésztőterülete 20 x 20 cm. Cserepes növényként is termesztik.

16.kép (*Primula vulgaris*)¹⁶

Vinca major - nagy télizöld meténg

Leírás:

10-30 cm magas, 5-9 cm-es, átellenes állású, ovális, örökzöld, fénylő, kissé bőrnemű levelekkel, tarka levelű fajtái is vannak. Virágai a levelek hónaljában jelennek meg. Kék virágai 3-5 cm nagyságúak. A virágzó hajtások felállóak, a meddő (nem virágzó) elfekvők, legyökeresedők.

Fajták:

'Variegata': tarka levelű, sárga, fehér szegéllyel, 'Maculata': a levél közepén sárgászöld folt található.

¹⁶ http://ps-l.s3.amazonaws.com/504607_0.jpg

Szaporításmód, nevelés:

Indák leválasztásával. Az állományt nyár végén felszedjük és cserepenként 5–6 gyökeres indát ültetünk be. Tél kezdetéig jól begyökeresednek. Hidegágyban vagy takarással átteleltethetők. Kora tavasszal ültessük végleges helyére. Szaporíthatjuk dugványozással is, de csak a meddő, elfekvő hajtások gyökeresednek meg, a virágzók nem.

Igények:

Gyengén fagyérzékeny, páraigényes, árnyékkedvelő, de a tarka levelű változatai csak napon színesednek megfelelően.

Felhasználás:

Árnyéki évelőágyba való, gyepptlő növény, térigénye 30 x 30 cm. Nagyobb sziklakertbe is ültethetjük.

17.kép (*Vinca major*)¹⁷

Vinca minor – kis télizöld meténgLeírás:

Hasonló a *Vinca major*-hoz, de alacsonyabb, 10–20 cm magas, levelei 1,5–4,5 cm-esek, elliptikus lándzsásak. Liláskék virágai 2,5–5 cm nagyságúak, fehér és bordó virágú fajtája is létezik.

¹⁷ <http://www.ubcbotanicalgarden.org/potd/vinca-major.jpg>

Fajták:

'Alba': fehér virágú. Bowles–hibrid fajták.

Szaporításmód, nevelés:

Indák leválasztásával. Az állományt nyár végén felszedjük és cserepenként 5–6 gyökeres indát ültetünk be. Tél kezdetéig jól begyökeresednek. Hidegágyban vagy takarással átteleltethetők. Kora tavasszal ültessük végleges helyére. Szaporíthatjuk dugványozással is, de csak a meddő, elfekvő hajtások gyökeresednek meg, a virágzók nem.

Igények:

Fagytűrő. Tűri a kötöttebb jellegű vagy a savanyú és meszes talajokat is. Lényeges, hogy a téli avartakaróból az állomány között humuszréteg képződjék. Kevés fény-, közepes vízigényű.

Felhasználás:

Árnyéki évelőágyba való, gyepptlő növény, térigénye 30 x 30 cm. Nagyobb sziklakertbe is ültethetjük.

18.kép (*Vinca minor*)¹⁸

¹⁸<http://www.google.hu/imgres?imgurl=http://oregonstate.edu/dept/ldplants/images/vimi36.jpg>

Viola odorata -illatos ibolyaLeírás:

Kb. 5–15 cm magas évelő. Leveli majdnem kerekdedek. A 1,5 cm-es, ibolyakék, fehér, sárga illatos virágok a tőkocsányon magánosan állnak, március–áprilisban nyílnak. Legyökeresedő indákkal terjed, elszórt magjai gyomosítanak.

Fajták:

'Triumph': nagy virágú.

Termesztés:

Szaporításmód, nevelés: Magvetéssel szaporítjuk. Magját érés után ősszel vetjük, alacsony hőmérsékleten csírázik. Tőosztással és indanövények leválasztásával is szaporítható.

Igények:

Fagyűrő. Árnyékkedvelő, közepes vízigényű.

Kártevők, kórokozók, betegségek:

Lisztharmat, rozsdá, gyökérfonálféreg, levéltetű, ibolya-gubacsszúnyog károsítja.

Felhasználás:

Félárnyékba vagy árnyékba, sziklakertbe vagy gyepnél ültethetjük 25 x 25 cm-es sor- és tőtávolságban. Vágott virágként illatos kis csokrokba köthető.

19.kép (Viola odorata)¹⁹

¹⁹ http://lh4.ggpht.com/_rWksMjEBTQk/leo-mic-Viola-odorata-31.jpg

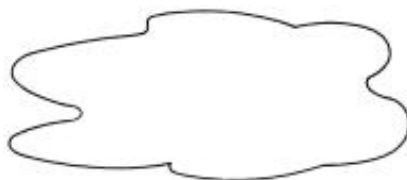
TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

A Vinca fajokat árnyéki gyepköltőnek használják, térigényük 30x30 cm. Számolja ki a szükséges növény mennyiségét, ha 300m² területet akarunk beültetni ezzel a növényvel!

2. feladat

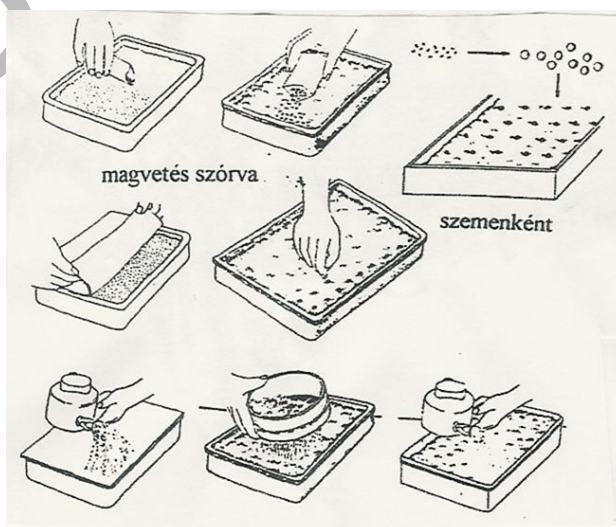
Internet felhasználásával keressen tarka levelű Hosta (árnyliliom) fajokat és fajtákat! Tervezze meg a megadott virágágyforma beültetését!

3. feladat

Végezze el a Primula vulgaris magvetését szaporítóládába! Válassza ki a magvetéshez szükséges eszközöket!(szaporítóláda, soroló rács, lehúzó lécs, lapogató fa, öntözőkanna, jeltábla)

- Töltse meg a szaporítóládát komposzt és tőzeg keverékével!
- Tömörítse a szaporítóközeget!
- Vesse el a magot (szórva vetés)!
- Takarja a magvetést üveglappal (a magok fényre csírázóknak)!
- Öntözze és jeltáblázza a magvetést!

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Csoportosítsa az árnyéki évelőket életmódjuk alapján, és röviden jellemezze az egyes csoportokat!

2. feladat

Egészítse ki a mondatokat!

A Vinca fajokat leválasztásával szaporítjuk. Az állományt felszedjük és cserepenként darab gyökeres ültetünk be. Tél kezdetéig jól Hidegágyba vagy takarással Kora ültessük végleges helyére!

3. feladat

Soroljon fel 5 darab gyepőtlásra alkalmas árnyéki évelőt!

4. feladat

Foglalja össze az árnyéki évelők nevelését!

Handwriting practice area for the 4th task, consisting of five horizontal lines within a yellow border.

5. feladat

Jellemezze a elsősorban virággal díszítő árnyéki évelőket!

Handwriting practice area for the 5th task, consisting of five horizontal lines within a yellow border.

6. feladat

Hogyan használhatók fel a páfrányok az évelő virágágyásokban?

Handwriting practice area for the 6th task, consisting of five horizontal lines within a yellow border.

7. feladat

Soroljon fel 5 darab tőosztással szaporítható árnyéki évelőt!

<hr/> <hr/> <hr/>

MUNKANYAG

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Erdőtársulások évelőszintjében élők a *valódi árnyékedvelő évelők* (pl. Convallaria). Származási helyük fény-és páráviszonyai, tenyészterületük lejtésvizonyai mind befolyással vannak ezek alkalmazási lehetőségére. Pl. a magas hegységek alhavas rétjein, napos helyen élő évelő dísznövények (pl. Saxifraga) sziklakertben, félárnyékos, párás levegőjű északi lejtőn nevelhetők, ahol nagyobb a hűvös levegő páratartalma. A napfénykedvelő, de félárnyékos helyet is eltűrő növények az *árnyéktűrő évelők* (pl. Hosta). Ezek tőlünk északabbra vagy nyugatabbra élő növények, amelyek párásabb és alacsonyabb hőmérsékleten napfénykedvelők, szárazabb, melegebb helyen félárnyékban inkább megélnek. A bükkös vagy tölgyes erdőtársulások geofiton növényei az *álárnyéki évelők* (pl. Muscari). Ezek a növények tulajdonképpen napfénykedvelők, vegetációjuk a legkorábban kezdődik. Mire az erdők kilombosodnak és záródásuk következtében erősen beárnyékolják környezetüket, addigra ezek a növények befejezik vegetációjukat és behúzódnak. Kertbe ültethetjük őket, esetleg napos helyre is, ha vastag humuszos talajrétegre ültetjük, és gondoskodunk nyári öntözésükről, mégis a fák, cserjék alatt jobban érzik magukat.

2. feladat

A Vinca fajokat **indák** leválasztásával szaporítjuk. Az állományt **nyár végén** felszedjük és cserepenként **3-6** darab gyökeres **indát** ültetünk be. Tél kezdetéig jól **begyökeresednek**. Hidegágyba vagy takarással **áttelelhetők**. Kora **tavasszal** ültessük végleges helyére!

3. feladat

Ajuga reptans, Convallaria majalis, Vinca major, Vinca minor, Galeobdolon luteum

4. feladat

Az árnyékkedvelő dísznövényeket vagy szabadban vagy konténerben nevelhetjük. A szabadágycsok fölé illetve a konténer telep fölé árnyékoló berendezést építünk. Árnyékolónak legalkalmasabb a műanyag háló. A konténerben történő neveléshez jó szerkezetű, tápanyagban gazdag talajt válasszunk. Mindig keverjük hozzá dolomitport és komplex műtrágyát! Ha az árnyéki évelőket több évig neveljük ugyanazon a helyen akkor célszerű lombkomposzttal télire takarni.

5. feladat

Többségükben az egész nyáron át vegetálnak, de olyan is van (pl. szívvirág) ami nyárra behúzódik. Virágzásuk a tavaszi vagy a nyári időszakra esik. A kertben ezek a növények a félárnyékos-árnyékos évelőágyak virágai. Jól érzik magukat a laza árnyéket adó fák alatt. (pl. kőrisek, tölgyek, gyümölcsfák stb.) vagy a virágzó cserjefoltok lezárásaként. Épület mellett úgy helyezük el őket, hogy a napnak legalább valamelyik szakában elég fényt kapjanak. A legjobb a keleti fekvés mivel az reggel hűvös és párás, délután pedig a fal védelmet ad a tűző nap ellen. A mély árnyékú fák (vadgesztenye, korai juhar, stb.) alatt csak akkor lesznek szépek, ha a fa alsó ágait kissé felmetsszük a sűrű lombzat szárító hatását (esőárnyékát) pedig rendszeres öntözéssel kompenzáljuk. A fontosabb virággal díszítő árnyéki évelők: erdei szellőrózsa (*Anemone sylvestris*), nagy szívvirág (*Dicentra spectabilis*), kaukázusi zergevirág (*Doronicum orientale*), kankalinok (*Primula* fajok).

6. feladat

Megjelenésük karakteres, a többi árnyéki évelővel nehezen társíthatók. A felhasználásuk ezért történjék, szoliterként, illetve kisebb csoportokban. Hangulatos elemei lehetnek a páfrányok egy északra néző, szárazon rakott kőfalnak is, melynek a repedéseiben kiválóan érzik magukat.

7. feladat

Hosta lancifolia, *Hosta plantaginea*, *Viola odorata*, *Ajuga reptans*, *Convallaria majalis*

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Dr. Nagy Béla: Évelő dísznövények termesztése Mezőgazdasági Kiadó Budapest, 1978

Dr. Orlóci László: Dísznövénytermesztés Agrárszakoktatási Intézet, Budapest 1999

AJÁNLOTT IRODALOM

Schmidt Gábor: Növények a kertépítészetben Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2003

Dr. Lászlai György: 88 színes oldal az évelőkről Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1981

A(z) 2223–06 modul 010–es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
33 622 01 1000 00 00	Dísznövénykertész
33 622 01 0100 31 04	Szabadföldi dísznövénytermesztő

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:
10 óra

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.
A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.
Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató